

Alegorik Bir Öykü Olarak Küçük Kara Balık Üzerine Değerlendirmeler

Doç. Dr. Mustafa Türkyılmaz^{1*}

Geliş tarihi: 27.01.2020
Kabul tarihi: 24.04.2020

Atıf bilgisi:
IBAD Sosyal Bilimler Dergisi
Sayı: 8 Sayfa: 51-62
Yıl: 2020 Dönem: Güz

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 07%

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

¹ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye,
turkyilmazmustafa@yahoo.com
ORCID ID 0000-0002-5509-2702

* Sorumlu yazar

ÖZ

İnsan, anlatmak istediklerini göstergelerle anlatır. Dolayısıyla verilmek istenen ileti, bakılan açı ve döneme göre farklı farklı biçimlerde yorumlanabilir. Kaldı ki nitelikli edebiyat ürünlerinde de anlam boşlukları vardır. Bu boşluklar, farklı edebiyat kuramları bağlamında farklı biçimlerde doldurulabilir. Okur merkezli edebiyat kuramları, okurun tüm edinmişlikleri ile metne yaklaştığını ve bu çerçevede metni anlamlandırıldığını söyler. Bu araştırma, Samed Behrengi'nin Küçük Kara Balık isimli öyküsündeki alegorik unsurları ortaya koymak, görünen ve görünmeyen yüzeyi ile metnin okura sunduğu anlam evrenini açık etmek için yapılmıştır. Süreçte Samed Behrengi ya da Küçük Kara Balık üzerine yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Bu araştırmaların Küçük Kara Balık'a yönelik bakış açısından yararlanılmış ve öyküye farklı cephelerden yaklaşılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak metin incelenmiştir. Sonuçta Samed Behrengi, Pehlevi Hanedanlığı döneminde yaşamış ve diğer aydınlar gibi rejimin baskısı ile karşılaşmıştır. Hâl böyle olunca Behrengi de kurmaca büyüünün ardına gizlenip alegorik unsurlar kullanmıştır. Küçük Kara Balık'ın yazarın yaşadığı dönemden izler taşıdığı anlaşılmıştır. Yazar alegorilerle dönemini anlattığı gibi kurmacanın imkânlarından yararlanarak araştıran, sorgulayan ve yaratıcı düşünebilen çocukların yetiştirilmesine de hizmet etmek istemiştir.

Anahtar Kelimeler: Samed Behrengi, Küçük Kara Balık, Alegori.

The Considerations on Behrengi's Small Black Fish as An Allegorical Story

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Türkyılmaz^{1*}

First received: 27.01.2020

Accepted: 24.04.2020

Citation:

IBAD Journal of Social Sciences

Issue: 8 **Pages:** 51-62

Year: 2020 **Session:** Fall

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 07%

¹ Kırşehir Ahi Evran University, Turkey,
turkyilmazmustafa@yahoo.com
ORCID ID 0000-0002-5509-2702

* Corresponding Author

ABSTRACT

The person tells what he wants to say with semiotics. Therefore, the message can be interpreted in different ways depending on the perspective and period. Moreover, there are gaps in meaning in qualified literature. Like Alice's hole. These gaps can be filled in different ways in the context of different literary theories. The readers response theories say that the reader approaches the text with all its acquisitions and makes sense of the text within this framework. This study was conducted to reveal the allegorical elements in Samed Behrengi 's Little Black Fish story and to reveal the visible and invisible surface and the universe of meaning presented by the text to the reader. Samed Behrengi or Small Black Fish studies were examined during the process. The point of view of these researches was directed towards Little Black Fish and the story was approached from different perspectives. The text was analyzed by using document analysis, one of the qualitative research methods. As a result, it was understood that Little Black Fish had traces from the period in which the author lived. Samed Behrengi lived during the Pahlavi Dynasty and faced the oppression of the regime like other intellectuals. As such, Behrengi hid behind the fiction and used allegorical elements. As the author writes his time with allegories, he also wanted to serve the upbringing of children who research, question and think creatively by using the possibilities of fiction.

Keywords: Samed Behrengi, Little Black Fish, Allegory.

GİRİŞ

Edebiyat her yerdedir ve okurun karşısına farklı türler hâlinde çıkabilir. Kaldı ki “*literature*” kavramı ile edebiyata bakıldığında da bu çeşitlilik ve zenginlik ortaya çıkacaktır. Nasıl ki dil hayatın her noktasında karşımıza çıkmaktaysa ana malzemesi dil olan edebiyat da toplumun her alanındadır. Bu bakış açısıyla edebiyat hem etkileyen hem de etkilenendir. Edebiyat toplumların tarihinden, kültüründen, sosyolojisinden, psikolojisinden etkilendiği gibi bu alanları etkilemektedir de. Belki de bu etki ile Tefvik Fikret, romanlar konusunda şöyle bir değerlendirmede bulunur: “Romanlar öyle mikroplardır ki hayat üzerinde, vevlev mevzî ve şahsî olsun, bir te’sîr-i ahlâkileri daima görülür” (akt. Parlatır, 2000, s. 163). Tam da bu etkileri nedeni ile edebiyat ürünleri tüm matbaa tarihi boyunca yasaklanmış, toplatılmış; edebiyatçılar hapse atılmış ve hatta öldürülmüşlerdir. Öyle bile olsa edebiyat ve edebiyatçı toplumundan, yaşadığı dönemden uzak durmamış ve anlatacaklarını farklı şekillere büründürse de bir anlatma yolu hep bulmuştur. Yavuz (1987, s. 23) “Sanatla gerçeklik arasındaki bağıntı, genel olarak iki ayrı düzlemde ele alınır. Biri, sanatın ister iç, ister dış gerçeklik olsun, gerçekliği doğrudan yansıttığıdır. Buna yansıtma kuramı deniyor. İkincisi sanatla gerçeklik arasındaki bağıntının doğrudan ve basit bir bağlantı olmadığı, karmaşık ve dolayimli bir bağlantı olduğudur. Buna da dolayım kuramı deniyor...” ifadeleriyle sanatın dünyayı algılama için seçtiği iki yolu ifade etmektedir.

‘Dolayım kuramı’ ima yoluyla görünür yapının ötesini anlatmayı ihtiva etmektedir. Adeta bir buzdağının denizin yüzeyindeki kısmı değil de görünmeyen kısmı dolaylı olarak anlatılmaktadır. Okur, buzdağının denizin altındaki kısmını nasıl görebilir? Bütün okurların tarihsel ve toplumsal olarak belirli bir konumları vardır ve edebiyat eserlerini nasıl yorumlayacakları da büyük ölçüde bu konumlarına bağlı olacaktır (Eagleton, 2004, s. 111). Burada metni doğru ya da yanlış yorumlamanın ölçütü ne olacaktır (Aytaç, 2003)? Bu soruya şöyle bir cevap verilebilir: Sonu açık yapıtlarda son sözü yazar değil, okur söyleyecektir. Bu demek değil ki okur tamamen özgürdür. Yapıtın bütünlüğünü, oluşum sürecini ve koşullarını göz ardı ederek sergilenecek yaklaşımlar da başıboşluğa götürür. Yorumlarımızı yapıttan yola çıkarak temellendirmek bizi ancak tutarlı yapabilir (Özbek, 2005, s. 29). Yazar, metin ve metnin yazıldığı dönem üçlemesine bir bütün olarak hâkim olduğunda metindeki boşluklara dair doğru yorumlar yapabilmek daha mümkün olabilecektir.

Bu araştırmada tam da bu bakış açısıyla Samed Behrengi’nin Küçük Kara Balık isimli eseri incelenmeye çalışılmıştır. Samed Behrengi’nin Küçük Kara Balık’ında dönem, dönemin siyasi ve sosyal gelişmeleri var mıdır? Küçük Kara Balık’ta eğer yazıldığı dönemden izler var ise bunlar nelerdir? Yazar hangi yollarla dönemini anlatmıştır? Bu sorulara cevap verebilmek için Behrengi’nin yaşadığı dönemini bilmek gerekir. Bu düşünceyle yirminci yüzyılda İran, Pehlevi Hanedanlığı dönemi anlatılmıştır. Aynı zamanda döneme damgasını vuran İran Haber Alma Örgütü (SAVAK) ve İran Halkları Partisi (TUDEH) de aktarılmıştır.

1920-1980 Arası İran

İran oldukça zengin ve köklü tarihe sahip bir ülkedir. Bu dönemde yıllarca süren Kaçar Hanedanlığına son verilmiş ve Pehlevi Hanedanlığı dönemi başlamıştır. Kazak tugayı içerisinde görevli bir subay olan Rıza Han 1921’de ülke yönetimine el koymuştur. Rıza Han’a bu gücü kazandıran bir neden, I. Dünya Savaşı ise diğer neden de İngilizlerin Rıza Han’ın arkasında durmuş olmasıdır. Zaten Şahlık dönemi boyunca bu destek, açık veya örtük şekilde kendini gösterecektir. İngilizlerin bölgeye olan ilgilerinin en başat nedeni petrol, diğer nedeni ise kendileri için bir tehdit olarak gördükleri Sovyet Rusya’dır. Rıza Han, 1926’da Şah olmuştur. Böylece 1979’a kadar sürecek olan şahlık dönemi başlamıştır. Behrengi işte bu dönemde doğmuş, öğretmenlik yapmış, halk öykülerini derlemiş ve bu dönemde ölmüştür.

Ülke 1935 yılında resmî olarak Arilerin ülkesi anlamına gelen İran adını almıştır. Şah Rıza döneminde II. Dünya Savaşı olmuştur. Bu dönemde Rıza, tarafsız olduğunu söylese de örtük biçimde Almanların tarafında yer almıştır. Bölgedeki Alman mühendis ve teknik elemanların İngilizlerin petrolden elde ettikleri gelire el koymasıyla 1941’de Batı İran, Rusya ve İngiltere tarafından işgal edilmiştir. Şah Rıza, oğlu Muhammed Rıza’nın yerine geçmesi şartıyla yönetimi bırakmıştır. Bölgedeki petrol gelirleri büyük ölçüde İngiltere’ye gitmekteydi. Bu durum ve halkın içinde bulunduğu ekonomik zorluklar Sovyet Rusya güdümlü Tudeh Partisini güçlendirmiştir. Tudeh’in Şah Muhammed Rıza’ya karşı suikast girişimleri Şah’a fırsat vermiştir ve Şah anayasal yetkilerini genişletmiştir. Şah anayasal yetkilerini de

kullanarak halkın üzerindeki baskılarını artırmıştır. Baskılar ve yanı sıra fakirlik İran parlamentosunun gözünü petrole çevirmesine neden olmuştur. Böylece İran petrolleri 1951’de kamulaştırılır. Bu hamle İran’ın ambargolarla karşılaşmasına neden olur. Ambargolar, halkın içinde yaşadığı güçlükler Şah Muhammed ve Başbakan Musaddık arası çatışmayı belirginleştirir. Musaddık petrol gelirlerini İran halkı için kullanmak yönünde adımlar atar.

Bu hamleler, İngiliz ve Amerikan gizli servislerini harekete geçirir. Bu gizli servislerin tazyikiyle Musaddık iktidardan indirilir. Yerine General Fazlullah başbakan yapılır. Şah ise sürgünden döner. 1960’lar “beyaz devrim” dönemidir. Beyaz devrim, kansız devrimdir. Özündeki amacının toprak reformu ve toplumun her alanında modernizasyon olduğu söylenebilir. Derebeylerin elindeki topraklar, halka dağıtılacak ve toplumun her alanına kadınlar girebilecekti. Ayrıca dinî anlamda da farklı bir bakış ortaya konacaktı. Dolayısıyla Muhammed Şah’ın halktan destekçi toplamak için yaptığı bu hamle aynı zamanda onun ayağına dolanacak hamle oldu. Çünkü derebeyler topraklarının ellerinden alınmasına karşı çıktılar ve köktenciler de toplumsal yapıdaki modernizasyona tepki gösterdiler. Ayrıca Şah’ın bu modernize etme sürecinde kullandığı baskı da halkın bazı kesimlerinde tepkiyi gittikçe artırdı. Bu anlamda Şah’ın kullandığı araç SAVAK’tır. CIA ve FBI’nın kuruluşunda destek olduğu SAVAK, en ufak bir muhalif hareketi tespit edip baskıyla yok etmiştir. Bölge Sovyet Rusya ve Amerika’nın çatışma sahası hâline gelmiştir (Abrahamian, 1982). Bu iki süper güç bölgeyi nüfuz alanı içerisine dâhil etmeye gayret eder. Öte yandan her durumda ezilen, bu çatışmalardan muzdarip olan İran halkıdır.

Bu dönemde İran gerçekliği ile örtüşmeyen Batılı politikalar, Batılaşma ve sekülerleşme çabaları, ülkedeki dinî hareketleri köktenleştirmiştir. Bu baskı ortamında bir yandan SAVAK, bir yandan Şahlık rejimi, Ruhullah Humeyni önderliğindeki mollaların beslenip büyümesine neden olmuştur. Humeyni’nin öncülüğündeki oluşum 1979 ocağında Şah ve ailesini sürgüne göndermiştir. 1979 Şubatında Humeyni, Fransa’daki sürgünlük yaşamından İran’a döner. Aynı yıl İran İslam Cumhuriyeti referandum ile kabul edilir.

Sazman-i Ittila’at va Amniyet-i Keshvar

SAVAK (Ulusal Güvenlik ve Bilgi Örgütü), Abrahamian (1982, s. 419)’a göre CIA, FBI ve İsrail gizli servisinin desteğiyle 1957’de kurulan örgüttür. Sazman-i Ittila’at va Amniyet-i Keshvar, İran’da savaş hukuku uygulamıştır. SAVAK, özellikle Tudeh partisi ve diğer muhalif oluşumlarla uğraşmıştır. Rejimin aleyhindeki hiçbir faaliyete müsaade etmemiştir. 5300 fiilen çalışan istihbaratçısı, sayısız muhbiri ile SAVAK her geçen gün daha da büyümüş, Şah’ın gözü kulağı olmuştur. SAVAK ülkedeki köktenci ve Marksist hareketleri en başından önlemiştir. Bu türden hareketlere mensup olan çok sayıda kişiyi tutuklamış, onlara işkence uygulamış ve öldürmüştür.

Hizb-i Tude-yi İran

Tudeh (The Party of the Iranian Masses) 1941’de Rıza Şah’ın yönetimden el çekmesi ile kuruluyor. Parti 1979’da İran İslam Cumhuriyetinin ilanı ile şahlık rejiminin devrilmesinden kısa bir süre sonra faaliyetlerini sonlandırıyor. TUDEH, CIA’nın 2003’te yayımladığı rapora göre Humeyni’yi desteklemiş, 400 günden fazla devam eden Amerikan Elçiliği rehin alma olaylarına da karışmıştır. İran Halklar Partisi (Tudeh), Marksist bir gelenekten gelmekte olup özellikle İran’ın kuzeyinde yaşayan Azeriler ve diğer azınlıklar üzerinde etkili olmuştur. Zaten Tudeh, petrol sahalarında çalışan işçilerin grevleri sonucu kapatılan İran Komünist Partisinin küllerinden doğmuştur. Belirtildiği gibi Tudeh, İran’da yaşayan azınlıklar, Avrupa’dan dönen aydınlar ve öğrenciler üzerinde daha etkili bir partidir. Tabriz (2019, s. 817)’e göre 1946’da düzenlenen İran Yazarlar Kongresinin katılımcıları büyük oranda Tudeh üyesidir. Parti politikasına göre, dünya sömürgeciler ve sömürülenler olarak ikiye ayrılıyordu. Partiye bağlı olan yazarlar partinin görüşlerinden etkilenerek yazdıkları şiir ve romanlarda bu meseleye değindiler. Tudeh, Sovyetler Birliği Komünist Parti politikalarını benimsemekteydi, İran petrol gelirlerinin Sovyet Rusya ile paylaşılması taraftarıydı.

Tudeh, Başbakan Musaddık’ın döneminde gelişme ve genişleme alanı bulmuştur. Musaddık’ın petrol gelirinin İran halkı için kullanılması girişimi İngiliz/Amerikan gizli servislerince sonlandırılmasının ardından Şahlık rejimi daha bir güçlenmiş ve yetkileri artmıştır. Böyle bir ortamda Tudeh’in üst yönetim yapısı Doğu Almanya, Leipzig’de yaşama alanı bulmuştur. Tudeh, Doğu Almanya’da özellikle radyo yayınıyla propagandayı sürdürmüştür.

CIA'nın 18 Temmuz 1949 tarihli raporuna göre Tudeh, İran'da komünizm aracısı olarak nitelendirilmiştir. Aynı rapora göre üyeleri arasında çok sayıda entelektüel ve Azeri kökenli insanlar da vardır. Behrengi de bunlardan biri olabilir. Kaldı ki Bassiri (2018, s. 694), Behrengi'yi solcu, yazar, folklorist bir öğretmen olarak niteler.

Samed Behrengi

Behrengi, 1939'da Tebriz'in Çerendâb bölgesinde doğdu. Bu bölge Güney Azerbaycan'a denk düşmektedir. Behrengi 1957'de İngiliz Dili ve Edebiyatından mezun oldu. Azer Şehrinde, köy çocuklarına ölene kadar öğretmenlik yaptı.

Behrengi Azeri halk masallarından çok etkilenmiştir. İlk kitabı 1965'te basılmıştır. Farsçaya çevirdiği masallar ve eserleriyle Tebriz'de ilgi uyandırmıştır. 1968 Eylülünde Aras nehrinde boğularak ölmüştür. Genel kanı, onun SAVAK tarafından öldürüldüğü yolundadır.

YÖNTEM

Bu araştırma, Samed Behrengi'nin yaşadığı dönem ve dönemin özellikleri ortaya konulmak suretiyle ve Küçük Kara Balık üzerine yürütülen araştırmalardan hareketle Küçük Kara Balık'ta alegorik unsurların ortaya konulması amacıyla yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile araştırma yapılmış, veriler derlenmiştir. Araştırmada doküman olarak Küçük Kara Balık merkeze alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, Behrengi'nin Küçük Kara Balık'ında tespit edilen alegorik unsurlar öyküdeki kurmaca unsurlardan hareketle ortaya konulmuştur.

Küçük Kara Balık'a İlişkin Tespitler

Öykü, Balık Nine'nin çocuklarına ve torunlarına Küçük Kara Balık'ın macerasını anlatması ile başlar. Balık Nine'nin sayısı 12 bini bulan çocuk ve torunlarına anlattığı Küçük Kara Balık masalını Balık Nine (anlatıcı) kış ortasında, bir 21 Aralık günü, bir akşam vakti, balıklar uykuya gitmeden anlatmaya başlar.

Böyle bakıldığında okurların karşısına masal içinde masal çıkar. Toplamda iki masal vardır. Birinci masal, kış ortasında bir akşam vakti, Küçük Kara Balık'ın öyküsünün anlatımıyla başlayıp Balık Nine'nin (anlatıcı) 12 bin balığa "artık uyku vakti geldi. Yataklara!" demesiyle biter. Balıklar, masalın sonunda Küçük Kara Balık'ın ahvalini sorunca, Balık Nine "Yarın akşamı bekleyin" diyerek balıkları uykuya gönderir. Ancak "Küçük kırmızı bir balığı bir türlü uyku tutmuyordu. Bütün gece uyumadan denizi düşündü." (s. 52) ilk masal, masal anlatımının masalı, Küçük Kara Balık'ın Kırmızı Balık'a ilham olmasıyla son bulur. Burada deniz, Küçük Kara Balık'ın erişmek istediği ve diğer balıkları da haberdar etmek istediği idealleri temsil etmektedir. Deniz, özgürlüktür, adalettir, idealize edilmiş toplumdur.

İkinci masal, Kara Balık'ın öyküsü "Ay ışığının evlerinin üstüne vurması" (s. 10) seven Küçük Kara Balık'ın bir sabah uyandığında "Anneciğim burada daha fazla kalamam, ben gitmeliyim" (s. 10) demesiyle başlar. Oysaki her şey yolundaydı. Her gün aynı şeyleri yaparlardı. Küçük Kara Balık ve anne balık birlikte yüzerlerdi. Nereden çıktı şimdi bu yollara düşme isteği?

Küçük Kara Balık nasıl ki masal içinde masal olarak tasarlandı, anlam dünyasında da ikilik vardır. Bir tarafta Kara Balık timsaliyle birey olma yolculuğunda insan anlatılırken, diğer tarafta ise dönemin İran'ı, Şahlık rejimi, SAVAK ve ülkenin durumu anlatılır. Her iki anlam tabakası da doğrudan değil, alegoriler eşliğinde anlatılır.

Alegorilerin ardına gizlenmenin nedeni Pamuk (2011, s.33)'a göre "yasaklarla, tabularla ve otoriter devletlerin baskılarıyla savaşmak zorunda kalan Batı dışı ülkelerin millî yazarları, Batı'dan ilham ve özlemle aldıkları romanın kurgusallığı fikrinden, tıpkı bir zamanlar Batı'da yapıldığı gibi açıkça ifade edemedikleri 'gerçekleri' dile getirebilmek için yararlandılar." şeklinde açıklanır. Alegoriler, Batı dışı edebiyatçılarda bir sığınak olarak başvurulan bir araç şeklinde okurun karşısında çıkar.

Küçük Kara Balık "...derenin ucunun nereye çıktığını" (s. 12) görmek ister. Bu isteğine neden olarak da "böyle amaçsızca yüzmekten bıktım usandım. Başka yerlerde neler olduğunu öğrenmek istiyorum"

ifadelerini gösterir. Masal kahramanının bu isteği ve soruları, bu istek ve cevapları uğruna verdiği mücadele onun kişilik sahibi olmak yolunda ilerlediğinin göstergeleridir. Alamdar (2017) da Küçük Kara Balık'ın çocuklarda özerk kişilik gelişimini sağlayabilecek kitaplardan olduğunu raporlamıştır.

Küçük Kara Balık “bu düşünceleri kafama bir başkasının soktuğunu sanabilirsin ama... kendim düşünüyorum” (s. 13) diyerek dönemin İran'ı hakkında ip uçları vermeye başlar. Anne balık ve diğer yetişkin balıklar “yaşamın anlamını” sorgulayan, nehrin dışında da bir yaşam olabileceğini düşünen, sistemi sorgulayan Küçük Kara Balık'ın biri tarafından kandırıldığını düşünürler ve onu kandırmanın Salyangoz olduğunu söylerler. ‘Salyangoz’un Irak’a, Türkiye’ye sonra da Fransa’ya sürgün edilen Ruhullah Humeyni olabileceği söylenebilir. Bununla birlikte ‘Salyangoz’ Tudeh partisi olarak da yorumlanabilir. Çünkü şahlık rejiminin tehdit algısı içerisinde en çok bu ikisi girmektedir.

Küçük Kara Balık, yetişkin balıklarla kavga eder ve nihayetinde yolculuğuna başlar. Bu yolculuğun ilk uğrak noktası göldür. Behrengi'nin içine doğduğu Çerendâb'ı nehir sayarsak Tebriz'i, Tebriz'e giden yoldaki büyük yerleşim yerlerini de göl, deniz sayabiliriz. Jahangiri (2013)'ye göre Küçük Kara Balık'ta nehir, göl, deniz ve deniz canlıları Behrengi'nin yaşadığı dönemi, o dönemin Tahran'ını, Tebriz'ini temsil etmektedir.

Küçük Kara Balık, gölde daha önce hiç tanışmadığı canlılarla tanışır: Kurbağacıklar. Kibirli Kurbağalar. “Sabahtan akşama kadar burada dolaşıp duruyor, ailelerimizden başka hiç kimseyi görmüyoruz” diyen kurbağalar. Hiçbir kimseyi görmeyen kurbağalar en iyisinin, güzelinin kendileri olduğunu sanarlar. Kurbağalar, içinde buldukları bu durum ile o dönemin kapalı devre çalışan ve kendilerinden başka bir toplumdandan da haberdar olmadıkları için kendilerini en iyi sanan Sovyetler topluluğu ülkeleri olabilir. Küçük Kara Balık anne kurbağa ile de tanışır. Anne kurbağa, Küçük Kara Balık'ı kovalar. “benim yavrularımın kafasına ne saçmalıklar sokuyorsun? ... torunlarımın kafasına saçma sapan şeyler doldurmayı bırakıp buradan gitsen iyi olur” (s. 25).

Küçük Kara Balık hızla oradan uzaklaşır. Dereyi ikiye bölen bir kaya parçasının üzerinde güneşlenen bir kertenkele vardır. Kertenkelenin az ötesinde ise az önce yakaladığı bir kurbağayı midesine indiren bir yengeç vardır. Kurbağayı midesine indiren, Küçük Kara Balık'a şirin gözükerek onu da midesine indirmek peşinde olan yengeci, Nazi Almanyasına benzetebiliriz. Bu metaforun bir nedeni olarak Nazilerin kullandığı gamalı haçın yengece olan benzerliğini gösterebileceğimiz gibi diğer nedeni de II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Sovyet Rusya güdümündeki Doğu Avrupa ülkelerini işgalini gösterebiliriz. Yengece yem olmayan, kurbağalara haddini bildiren Küçük Kara Balık'ı ise dönemin İran'ındaki Azerbaycan otonom bölgesine benzetebiliriz.

Küçük Kara Balık, yengece dersini verir. Çünkü yengeç dünyanın kendi avucunun içinde olduğuna inanmaktadır. Küçük Kara Balık yengece “Zavallı! Sen daha doğru dürüst yürütmesini bilmiyorsun. Dünyayı kimin elinde tuttuğunu nereden bileceksin.” (s. 27). Zaten yengeç küçük bir oğlan çocuğunun suya taş atmasıyla hemen suya atlayıp kaybolur. Oğlan çocuğunun ise İngiltere nüfuzunda dünyaya gelen Amerika olduğunu düşünebiliriz. Çünkü II. Dünya Savaşında Almanya'yı kovalayan Amerika olmuştur.

Yengecin suda kaybolup gitmesinin ardından Küçük Kara Balık kertenkele ile tanışır. Kara Balık kertenkeleye “derenin bitiminde ne olduğunu bulmak için yollardayım. Siz akıllı bir yaratığa benziyorsunuz...” der. Kertenkelenin kayanın üzerinde oluşu, yengece olan tavır ve Küçük Kara Balık'a olan ilgisi onun Tudeh partisi olabileceğini düşündürmektedir. “Ben evden ayrılırken... Pelikanların, testere balıklarının, balıkçıların tehlikesine karşı uyardılar beni...” (s. 30). Küçük Kara Balık'ın bu cümlesine karşı kertenkele şöyle der: “Testere balıkları denizde yaşar... balıkçılar ise seyrek bulunur. Bununla birlikte pelikana rastlayabilirsin. Dikkat et de birinin torbalı gagasına yakalanma.”(s. 30). Kara Balık'ı bu cümleleri ile uyarır Kertenkele. Bu uyarı Kertenkele'nin Tudeh ya da Humeyni grubu olma olasılığını artırır. Ayrıca torbalı gagaya sahip pelikan ve balıkçıl ise SAVAK'tır. Kertenkele, Kara Balık'a bir hançer armağan eder. Bir gün bu kuşların gagasının içine düşmesi hâlinde kurtulmak için kullanmasını söyler. Küçük Kara Balık, hançer için teşekkür ettiğinde kertenkele teşekkürü gerek olmadığını kendisi gibi cesur balıklara armağan etmek için daha başka bıçaklara da sahip olduğunu söyler. Kertenkelenin Kara Balık'a ve diğer balıklara olan ilgisi ve onları cesaretlendirmesi de yine onun rejim karşıtı Tudeh veya Humeyni ekibi olması ihtimalini artırmaktadır.

Küçük Kara Balık'ın sorduğu başka sorulara kertenkelenin verdiği cevap da onun Tudeh ya da mollalardan olma olasılığını kuvvetlendirir. Kara Balık “buradan geçen başka balık gördünüz mü” dediğinde kertenkelenin verdiği cevap karşısında şaşırır. “Çok... bir araya gelip bir balık sürüsü oluşturdu. Bu da balıkçıları deliye çeviriyor... Bir araya toplanıyorlar. Balıkçılardan biri ağı suya atınca ağı yakalayıp derinlere sürüklüyorlar...” (s. 32). “bir araya gelip bir balık sürüsü oluşturdu” ifadesi de Tudeh partisini işaret etmektedir. Çünkü partinin İran Halkları Partisi olduğunu öğrenmekteyiz.

Ayrıca Kertenkele bu cümlesiyle okura birlikten kuvvet doğacağını da anlatmaktadır. Küçük Kara Balık kertenkelenin çocukları ile ilgilenmeye gitmesi üzerine yolculuğuna devam ediyor. Başka balıklarla tanışıyor. Onlara bu yolculuğa çıkış gerekçesini anlatıyor. Küçük Kara Balık anlattıkları ile diğer balıkları etkiliyor. Bu durum, yolculuk, balıklarla tanışma, onlarla sohbet ve onların etkilenmesi örgütlenme faaliyetlerini de hatırlatmaktadır. Diğer balıklar, Kara Balık'ın maceralarından, yola çıkış nedeninden etkilenseler de pelikanlardan korkmaktadırlar. “Çevrede hiçbir pelikan olmasa seninle gelirdik. Ama biz onların torbalı gagalarından korkuyoruz” (s. 36).

Küçük Kara Balık, diğer balıkları geride bırakıp yüzmeye devam eder. Küçük Kara Balık çok yorulmuştur ve dinlenmek için bir köşeye çekilir. Gece olunca ay çıkar ortaya. Küçük Kara Balık, evindeyken ay ışığından çok hoşlandığını hatırlar. Ayla sohbet etmeye başlarlar. Ayın hiç gitmemesini ister. Ay ise ışığını güneşten aldığını ve onu yansıttığını söyler. Üstelik bir kara bulut onun ışığını keser. Böylece yeniden her yer kararır. Ay ve Küçük Kara Balık arasında geçen bu sohbet ayın Azerbaycan otonom bölgesi olduğunu, güneşin İran eski bayrağındaki güneş olduğunu, kara bulutun ise şahlık rejimi olduğunu düşündürmektedir.

Kara bulutun ayın ışığına mani olduğu gecenin sabahında umut da vardır. “Ertesi sabah (Küçük Kara Balık) uyandığında yalnız olmadığını görmüş.” (s. 40). Böylece Kara Balık'ın öyküsünden ve düşünme biçiminden başka balıkların da etkilendiğini anlarız.

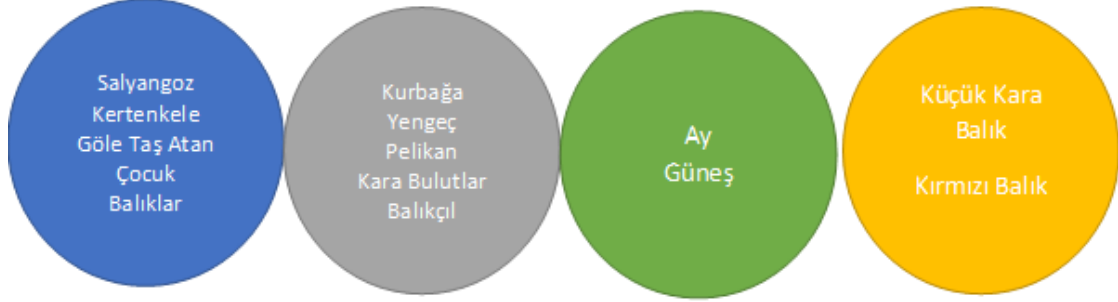
Artık Kara Balık, kara buluta karşı yalnız değildir. Yine de diğer balıklar pelikanların varlığından endişe duyarlar. Küçük Kara Balık onları cesaretlendirmek için “Durmadan düşünmenin yararı yok. İlerlemek istiyorsak harekete geçmeliyiz” (s. 40) der. Şu kör talihe bakın ki “harekete geçtiklerinde çevrelerinin sarıldığını hissetmişler. Her taraf birden bire kapkaranlık oluvermiş. Minik balıklar bir pelikanın torbasına düştüklerini hemencecik anlayıvermişler” (s. 40-41). Bu olumsuzluk üzerine minik balıklar Kara Balık'ı suçlarlar. Pelikan Kara Balık'ı öldürmeleri şartıyla minik balıklara özgürlük vaadinde bulunur. Minik balıklar bu yalana inanırlar. Küçük Kara Balık minik balıkları uyandırır. Pelikanın yalanını ortaya çıkarmak için minik balıklar, Küçük Kara Balık'ı öldürdükleri yalanını söylerler. Bunun üzerine pelikanın yalanı ortaya çıkar. “mükemmel iş becerdiniz. Ben de şimdi sizi öldüreceğim” (s. 45). Pelikanın bu cümlesi ile Küçük Kara Balık, kertenkelenin kendisine verdiği kama ile pelikanın torbasını yırtar ve oradan kaçır. Fakat Küçük Kara Balık yolunu kaybetmiştir. Nihayet yolculuğu denize varmıştır. Yeni tanıştığı deniz balıklarından nerede olduğunu öğrenir Kara Balık. Bununla birlikte deniz balıkları Kara Balık'ı uyarırlar “balıkçıl kuşuna dikkat et! Eline düşersen kurtulamazsın” (s. 46).

Küçük Kara Balık deniz yüzeyine çıkar. Güneş, hafifçe sırtını ısıtır. O “önemli olan benim yaşamımın ya da ölümümün başkalarını nasıl etkileyeceğidir” (s. 46) diyerek düşüncelere dalar. Bu dalgınlık anında bir balıkçıl onu gagasına alır. Küçük Kara Balık, balıkçıdan kurtulmak için zehirli olduğu yalanını söyler. Bu yalana göre balıkçıl Kara Balık'ı yerse zehirlenecektir, çocuklarına yedirirse onlar zehirlenecektir. Bu yalan etkili de olur. Balıkçıl gagasını açır açmaz Küçük Kara Balık denize düşer. Ancak balıkçıl yalanı anlar ve Küçük Kara Balık öfkeli balıkçıdan kurtulamaz. Balıkçıl bu defa onu yakaladığında doğrudan midesine indirir. Küçük Kara Balık, balıkçılın midesindeki minik balığı kurtarmak ve balıkçılı öldürmek azmindedir. Nihayetinde minik balığı kurtarır ama Küçük Kara Balık, balıkçıyla birlikte denizin dibini boylar. “O günden sonra Küçük Kara Balık'ı gören olmamış” cümlesi ile masalın içindeki masal tamamlanır. Biz okurlar, Kara Balık'ın öldüğünü anlarız.

Masalın içindeki masal bitse de masalın anlatımı ve uyandırdığı etkiye ilişkin birkaç cümle daha aktarılır. Balık nine Küçük Kara Balık'ın akıbetini merak eden 12 bin balığı, arkası yarın diyerek uykuya gönderir. Her iki masal da bitmiştir. Ancak 11.999 balığın uyuduğu, kırmızı bir balığın uyuyamadığı aktarılır. Bu kırmızı balık, Küçük Kara Balık'ın öyküsünden etkilenmiştir. Sabaha kadar denizi düşünüp

durur. Böylece sözün büyüğü ve etkisi ortaya çıkar. Bitmeyen sonlanmayan bir masalla karşı karşıyadır okur. Küçük Kara Balık'ın öyküsü kırmızı bir balığa ilham olmuştur.

Şekil 1. Temsil Edilenler Şeması

Şekil 1, masalda geçen unsurları ifade etmektedir. Bu unsurlar, görünürdeki anlamı değil; farklı anlamları ile kullanılmış, başka şeyleri temsil etmişlerdir. Salyangoz, kertenkele, göle taş atan çocuk, balıklar, ay ve güneş masalda iyi bir biçimde okura sunulmuş ve Küçük Kara Balık'a yardımcı olmuşlardır. Kurbağa, yengeç, pelikan, kara bulutlar ve balıkçıl olumsuz bir biçimde sunulmuşlardır. Küçük Kara Balık ve masalında sonunda öyküden etkilenen Kırmızı Balık idealleştirilen kahramanlardır. Bu şekilde ay ve güneş ayrı bir daire içine yerleştirilmişlerdir. Çünkü ay ve güneş canlıları değil, yönetimleri temsil etmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Dil ve dilin enstrümanları anlaşmayı sağlayan önemli araçlardır. İnsanlar duygularını, dertlerini, hayalleri, kendilerini anlatmak için resim çizerler, yazı yazarlar, konuşurlar, beden dilini kullanırlar, duvarları boyarlar, bağırlar, öykü yazarlar, eposta atarlar, sosyal medyayı kullanırlar... Daha bunun gibi bir sürü yola başvururlar. Hangi yolu kullanırsa kullansın insan, anlaşılmak ister ve bu yolların bazısında iletisini doğrudan gönderirken bazısında dolaylı bir biçimde gönderir.

Anne ve babasıyla iletişim sorunu yaşamayan bir çocuk günlük hayatta karşılaştığı bir problemi onlara doğrudan anlatmak yolunu tercih ederken evdeki baskıcı ortam nedeniyle kendisini anlatamayan çocukların okullarda şiddet göstermek suretiyle kendilerini anlatmaya çalıştıkları görülebilmektedir ya da okul duvarlarını boyamak, sıraların üzerini karalamak suretiyle dolaylı biçimde kendilerini anlatmak yolunu dener bu tür çocuklar. Daha özgürlükçü ortamlarda insanlar kendilerini doğrudan anlatmak yoluna başvururken kapalı, totaliter toplumlarda ise insanlar anlatmak istediklerini dolaylı yollardan anlatırlar.

Kapalı bir toplumda yaşamasalar da kimi zaman sanatçılar, iletilerini dolaylı yollardan göndermeyi tercih edebilirler. Burada sanatçıların kaygısı baskıdan kaçınma değil; sanatlarını göstermedir. Orwell'in 1984'ü, Richard Bach'ın Martı'sı, Aziz Nesin'in Anıtı Dikilen Sinek'i, Saint Exupéry'nin Küçük Prens'i... Resimde, edebiyatta, sinemada, heykelde ve diğer sanat dallarında bu dolaylı anlatımla karşılaşılır. Sanatçı ima etme; okurunu, izleyenini, dinleyenini düşündürme ve etkin hâle getirmeyi istemektedir. Bu türden metinlerde son söz okurlar tarafından söylenir. Okur metni anlamlandırır.

Öte yandan Samed Behrengi'nin Küçük Kara Balık'ında yazarın alegoriye başvurmasının esas nedeni SAVAK'ın şiddetinden kaçabilme kaygısıdır. Ancak yazar içinde büyüdüğü toplumuna da bir şeyler borçlu olduğunun farkındadır. Toplumunu sevmektedir. Bu sorumluluk bilinciyle toplumun içinde bulunduğu güçlüklerden uzak duramaz ve kurmacanın kendine tanıdığı o geniş alanı kullanır. Yüzlerce yıldır halkının yaptığı gibi... Padişahın, kralın, beyin, hanın gazabından, vergi yükünden bezen halkın Keloğlan yaratısı gibi, Behrengi de Küçük Kara Balık'a tutunmuştur, onu iletilerini göndermek yolunda bir araç olarak kullanmıştır.

Öyküdeki mekânın gerçek mekânı ima ettiği anlaşılmaktadır. Derenin, nehrin, ırmağın nereye gittiğini, ucunu, bucağını bir gün bile merak etmeden orada yaşayan binlerce balık, görmeden- duymadan, sorgulamadan yaşayan insanları temsil etmektedir. Şahlık dönemi Tebriz'ini, Tahran'ını temsil etmektedir. Gökdâğ ve Heyet (2004)'e göre bugünkü İran'da yaşayan Türkler, Pehlevi hanedanlığı İran yönetimini eline alana kadar kimi zaman egemen ve özgür yaşadılar. Ancak Pehlevi hanedanlığı ile

birlikte kendi dillerinde dahi yazıp çizmeleri ve konuşmaları yasak hâle geldi. İşte bu türden yasakları aşabilmenin yolu ancak sanata tutunmaktan geçmektedir. Kaldı ki Behrengi de bunu yaparlardandır.

Bugün İran'ın kuzeyinde bulunan ve Güney Azerbaycan olarak isimlendirilen bölgenin merkezi Tebriz'dir. Behrengi de Tebriz'in bir mahallesinde doğmuş ve kısa ömründe Azeri çocuklarına hizmet etmiştir. Ancak kitaplarını kendi dilinde yayımlayamamıştır. Kodal Gözütok (2008) da Behrengi'nin hikâye ve masalları üzerine çalışanlardandır. Araştırmacıya göre Behrengi'nin hikâye ve masallarında şahlık rejimine karşı çıkan bir üslup ve alegori vardır. Araştırmacıya göre Küçük Kara Balık'ta hâkim olan izlek "öteyi arama"dır. Öteyi arama düşüncesi, yerleşik olanı sorgulama, geleneğin arkasındaki ya da dışındakini merak veya içinde yaşanan koşullardan daha iyisini umut etme duygusunun sonucudur (s. 39). Behrengi, toplumcu- gerçekçi bir yazardır. İdealisttir. Yapıtlarında ülke sorunlarını, memleket gerçeklerini eleştirel bir yaklaşımla işlemiştir. Edebiyatı, toplumu biçimlendirmek için bir araç olarak görür. Ülkesiyle ilgili çeşitli siyasi ve sosyal sorunları toplumcu bir anlayışla ve köktenci çözümler ortaya atarak irdeleyen Behrengi, eleştirel tutumu yüzünden Şah yönetimiyle çatışmış, yazdıklarına sansür konmuş ve hatta İran gizli polis örgütüne izlenmiştir (Ana Britannica, 1994, s. 62). Ertan (2011)'a göre "Behrengî'nin eserlerinin bütün kahramanları, mevcut durumu olumsuzlayarak yürürlükteki hayattan farklı bir hayat arayışına yönelirler. ... *Küçük Kara Balık* hikâyesi ile yazar devrimci halkı bir balığın denizlere açılmak istemesi ile dile getirmiştir. Cesaretin önemine vurgu yapan Behrengî, yeniliğe açık olunması gerektiği mesajını, balığın hep aynı şeyleri yapmaktan sıkılıp tüm tehlikeleri göze alarak denize ulaşma çabası ile göstermiştir. Hatta bu kitap, Behrengî'nin ölüm nedeni olarak bile düşünülmektedir." (s. 169). Deniz, güzelliklerin, özgürlüğün olduğu bir toplumu simgeler. Bu ideal toplum uğrunda hayatını kaybeden Kara Balık, Kırmızı Balık'ın da 'deniz' hayali kurmasına vesile olur. Dolayısıyla Kara Balık'ın hem hayatı hem de ölümü anlamlı hâle gelmiştir.

Behrengi Küçük Kara Balık'ta başka alegorilere de başvurmuştur. Sormayan, sorgulamayan on binlerce balık yığınından kaçır Küçük Kara Balık. O zaten farklıdır. Sorar ve sorgular. Ay ışığının hayranıdır. Herkes uyurken o ay ışığını izler. Çünkü ay ışığı da 'deniz' gibi bir hedeftir. Ay ışığı gelecek güzel günlerdir. Nihayetinde Kara Balık kovalanmıştır on binlerin arasından. Zaten kovalanmasaydı da kendisi düşecekti yollara. Yollarda bulmaya çalışacaktı sorularının cevabını. Kara Balık'ın duyuş ve sezişinin nedeni olarak salyangoz işaret edilir ve bu salyangoz kovulmuştur önceden. Bu alegorinin Ruhullah Humeyni'yi işaret ettiği düşünülmektedir. Çünkü Humeyni, Şah döneminde sürgün edilmiştir. Önce Irak, Türkiye ve sonra Fransa. Öte yandan araştırmalarda Küçük Kara Balık'ın alegorik bir eser olduğu ifade edilse de öyküde geçen salyangoz imgesi üzerinde durulmamıştır. Jahangiri (2013), Behrengi'nin Küçük Kara Balık'ta görünen yüzeyin altında anlamı gizlediğini, iletiyi örtük olarak gönderdiğini ifade etmiştir. Başka bir deyişle Küçük Kara Balık alegorik bir eserdir. Pehlevi Hanedanlığının yönetimindeki ülkede her geçen gün baskıcı anlayış artmaktadır. Bulutlar, bunu temsil etmektedir. Ay ve deniz ise özgürlüğü, temsil etmektedir. Öte yandan Jahangiri (2013), 'salyangoz' imgesinden bahsetmemiştir.

Küçük Kara Balık'ta kurbağalar, içe kapanık biçimde yaşayan Sovyet Rusya dönemindeki komünist Doğu Avrupa ülkelerini temsil etmektedir. Yengeç, Doğu Avrupa ülkelerini bir bir alan Nazi Almanya'sını; kertenkele, Tudeh ya da Mollaları; Pelikan, balıkçıl ve kılıç balığı ise yerleşim birimi büyüklüğüne göre hiyerarşik çalışan SAVAK'ı temsil etmektedirler. Bunun yanı sıra ay ve ay ışığı özerk bir Azerbaycan'ı işaret ederken Güneş, İran'ın eski bayrağındaki güneşi işaret etmektedir. Bununla birlikte ay ışığını engelleyen bulutlar ise Şahlık dönemi karanlığını işaret etmektedir.

Bu temsiller konusunda farklı düşünceler söz konusudur. Şair Gülten Akın'ın da 1976'da Türk Dili dergisinde Samed Behrengi ve Masalları üzerine bir tanıtım yazdığı görülmektedir. Şairin Küçük Kara Balık üzerine tespitleri şu şekildedir: "anaç, kulağı ve gözü açık bir kertenkele '*Balıklar birleşip kenetlenmişler, balıkçıların attıkları ağları denizin ta diplerine kadar çekip götürüyorlarmış*' ifadesini kullanır. Ateş, Yıldırım ve Çetinkaya (2019) Küçük Kara Balık'a her ne kadar farklı pencerelerden bakmışlarsa da Behrengi'nin alegorilerini yakalayamamışlardır. "*Kurbağalar*: Yaşadıkları gölcükten başka hiçbir yer görmemiş ancak kendilerini dünyanın en güzel ırkı zanneden, kendini beğenmiş ama bir o kadar da cahil karakterlerdir... *Salyangoz/arkadaş*: Düşündüğü ve sorguladığı için dışlanan, yok edilen karakterdir... *Pelikan*: Kurnazlığıyla küçük balıkları kandıran ve diğer karakterler (toplum) tarafından şerrinden/kötülüğünden korkulan karakterdir." (s. 1037) diyerek belirtilen hayvanlar ile insanlara ait kimi rahatsız edici huyların vurgulandığını iddia etmişlerdir.

Tabriz (2019)'e göre milliyetçiliğin yayılmasında yardımcı olan romanlar özellikle de geç Pehlevî döneminde toplumda bir Batı karşıtı eğilimi geliştirmeyi başarmışlardır. Sol hareketi destekleyen yazar ve şairler, 1960'lı yılların sonunda solun partizan hareketlerine destek vermişler ve "halkın yolunda" ölenlerin yüceliğine methiyeler düzmüşlerdir. Samet Behrengî'nin *Küçük Kara Balık* hikâyesi ise, farklı gruplar arasında yaygın şekilde okunan bir hikâye olmuştur. Bu dönemde yazılan romanların ana teması değişim olmuştur. Ayrıca romanların sayısı da giderek artış göstermiş; ancak yaygınlaşması karşısında, *Siyasi Polis* adlı bir kurum oluşturularak çeşitli sansür uygulamalarına imza atılmıştır. Yirminci yüzyılda İran'da iki büyük devrim görülmüştür. Belki de İran, diğer pek çok ulus gibi bu iki devrim arasında sıkışıp kalmıştır. Bu devrimlerden birincisi 1905-1909 arasında gerçekleşen anayasal devrimdir. Diğeri ise 1979'da mollaların yönetimi ellerine aldıkları İslam devrimidir. Birinci devrimde modern Avrupa ülkeleri gibi olma, Batılı olma kaygısıyla seküler bir anayasa oluşturulmuştur. Sosyalizm, liberalizm ve milliyetçilik gibi Batıcıl ideolojiler benimsenmiştir. İslam devriminde ise birinci devrim şeytanlaştırılmıştır. Şeri mahkemeler kurulmuş ve mollalar yönetime egemen olmuştur. Doğu- Batı çatışmasının başka bir şekli İran'da tezahür etmiştir (Abrahimian, 1983).

Ayrıca Küçük Kara Balık'ın bir eğitim-öğretim materyali olarak kullanılabilceğini ortaya koyan araştırmalar da vardır. Çolaker (2009), çocuklara kişilik kazandırmada, onların birey olmalarında ve toplumsallaşmalarında Küçük Kara Balık'ın kullanılabilceğini ifade etmiştir. Akçay (2015) da Küçük Kara Balık'ın araştırmacılık, alçakgönüllülük, cesaret, teşekkür etmek, izin istemek, kararlı olmak, birlik ve beraberlik, yardım etme, fedakârlık değerlerini işlediğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte Akçay ve Baş (2015)'a göre Küçük Kara Balık kibirli olmamak, teşekkür etmek, korkusuz olmak, kararlı olmak, zorda kalana yardım etmek, fedakâr olmak, izin istemek, araştırmacı kişiliğe sahip olmak ve birlik-beraberliği sağlamak değerlerini dolaylı olarak işlemiştir. Belet Boyacı, Güner ve Babadağ (2017) değerler eğitiminde Küçük Kara Balık'ı incelemişlerdir. Araştırma sonucunda Küçük Kara Balık kitabının çözümlenmesi ile ortaya çıkan temaların; güç, başarı, hazcılık, uyarılım, güvenlik, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, uyma ve geleneksellik olduğu ve bu temalarda en çok vurgulanan değerlerin merak duyabilmek (özyönelim), kendi amaçlarını seçebilmek (özyönelim), özgür olmak (özyönelim), açık sözlülük (özyönelim), cesur olmak (uyarılım), anlamlı bir hayat (iyilikseverlik) ve kibarlık (uyma) olduğu bulunmuştur. Calp ve Calp (2019), Küçük Kara Balık'ın Sosyal Bilgiler Öğretim Programından hareketle sosyal bilgiler dersinde kullanılabilme durumunu incelemişlerdir. Araştırmacılara göre Küçük Kara Balık dayanışma, estetik, özgürlük, duyarlılık, bilimsellik ve sevgi değerlerinin aktarımından kullanılabilir. Bunun yanı sıra bu masal, sosyal bilgiler dersinde işaret edilen araştırma, çevre okuryazarlığı, eleştirel düşünme, empati, girişimcilik, gözlem, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, mekân algılama, problem çözme ve yenilikçi düşünme becerilerinin edindirilmesinde de işe koşulabilir. Öğrenci kitabı okuyarak bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır; kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar; diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar; yaşadığı çevredeki doğal ve beşeri unsurları ayırt eder. Sarpkaya (2019) Behrengî'nin eserlerinde çocuk konusunu çalışmış ve araştırmacıya göre "Behrengî'nin eserlerinde çocuk teması temel yapıdır. Eserlerini çocuklar için oluşturmuştur ve özellikle toplumsal sınıflar bağlamında yoksul kesimdeki çocuklar için çözüm yolları üretmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de sözlü kültürdeki masal türünün temel işlev yapısını kullanmıştır. Eserlerini didaktik değil, estetik ve sembolik örüntülerle oluşturmuştur. Temel izleği, fakir çocukların yaşamları olmuştur." Behrengî'nin çocukları soran, sorgulayan ve yaratıcı çocuklardır.

O hâlde Küçük Kara Balık'ın araştırmacıların tespitleri doğrultusunda öğrencilere okutulması, Küçük Kara Balık üzerine yaratıcı okuma etkinliklerinin yapılması da öneri olarak sunulabilir. Ancak Küçük Kara Balık'ın alegoriler aracılığıyla yirminci yüzyıl İran'ını anlattığı da unutulmamalıdır.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- 1- Makalemizde döküman analizi yapıldığından etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasına gerek bir durum yoktur.
- 2- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abrahamian, E. (1983). *Iran between two revolutions*. Princeton New Jersey: Princeton University Press.
- Akçay, S. (2015). *Samed Behrengi'nin hikâyelerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Akçay, S. ve Baş, B. (2015). Samed Behrengi'nin hikâyelerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 77-90.
- Akın, G. (1976). Behrengi ve masalları. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 34(298), 291-293.
- Alamdard, S.G. (2017). Samed Behrengi'nin Küçük Kara Balık adlı kitabının özerk benlikli çocuk ve genç yetiştirme sürecindeki önemi. *International Journal of Language Academy*, 5(4), 189- 204.
- Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi (1994). Hürriyet Yayınları.
- Ateş, S., Yıldırım, K., ve Çetinkaya, F. Ç. (2019). Çocuk kitaplarını çözümlemeye yönelik bir uygulama: Samed Behrengi ve Küçük Kara Balık Örneği. *Turkish Studies Language and Literature*, 14(3), 1023-1049.
- Aytaç, G. (2003). *Genel edebiyat bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bassiri, K. (2018). Whatever happened to The Little Black Fish? *Iranian Studies*, 51(5), 693-716.
- Behrengi, S. (2011). *Küçük kara balık*. (26. Basım, çev. İlknur Özdemir). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Belet Boyacı, Ş. D., Güner, M., ve Babadağ, G. (2017). “Dünyada başka şekilde yaşamak da mümkün mü?” Değer eğitiminde “Küçük Kara Balık” örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 5(3), 172-194.
- Calp, Ş. ve Calp, M. (2019). *Küçük Kara Balık ve Küçük Prens kitaplarının sosyal bilgiler öğretim programı'ndaki temel beceriler, değerler ve 4. sınıf kazanımları açısından incelenmesi*. SETSCI Proceedings. 19-21 Nisan 2019, Ankara.
- CIA (1949). The Tudeh Party: Vehicle of Communism in Iran.
- CIA (2003). Iran: The Tudeh Since Revolution. An Intellegience Assessment. 29 Ekim 2003 tarihinde yayımlanmıştır.
- Çolaker, Ö. (2009). *Samed Behrengi'nin Küçük Kara Balık, Richard Bach'ın Martı Jonathan Livingston ve Cahit Zarifoğlu'nun Motorlu Kuş adlı öykülerindeki ana karakterlerin kişilik gelişimi, bireyselleşme ve toplumsallaşma açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Eagleton, T. (2004). *Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ertan, G. G. (2011). Samed-i Behrengi'nin hikâyeciliği ve İran çocuk edebiyatındaki Yeri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 163-171.
- Gökdağ, M. ve Heyet, M. R. (2004). İran Türklerinde kimlik meselesi. *Bilig*, 30, 51-84.
- Jahangiri, A. (2013). Political and social features of the allegorical short story Little Black Fish written by Iranian writer, Samad Behrengi. *Elixir Literature*, 54A, 12741-12744.
- Kodal Gözütok, T. (2008). Güney Azerbaycanlı yazar Samed Behrengi'nin hikâye ve masal dünyası. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 31-51.
- Mohamed Tabriz, Ata (2019). İran romanının şekillenmesinde siyasi ve sosyal düzenin rolü (Kaçar ve Pehlevi Dönemi). *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, (37), 803-834.
- Özbek, Y. (2005). *Postmodernizm ve alımlama estetiği*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Pamuk, O. (2011). *Saf ve düşünceli romancı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parlatır, İ. (2000). *Tevfik Fikret, dil ve edebiyat yazıları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Sarpkaya, S. (2019). Samed Behrenge'nin eserlerinde çocuk. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 62-73.
- Yavuz, H. (1987). *Yazın üzerine*. İstanbul: Bağlam Yayınları.